

DOI 10.31558/2307-2318.2020.3.13

УДК 336.02
JEL: H25, L26**Андронік О.Л.,**

кандидат економічних наук,

доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0001-7486-9006

o.andronik@donnu.edu.ua

ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті визначено стан і проблеми діяльності малих і середніх підприємств в Україні. Проведено моніторинг показників розвитку малого та середнього підприємництва. Наведено аналіз діючої нормативної бази щодо класифікації суб'єктів малого підприємництва та режимів їх оподаткування. Розглянуто системи оподаткування суб'єктів малого та середнього підприємництва. Встановлено, що серед проблем розвитку малих і середніх підприємств в Україні досить часто називають високий рівень податкового навантаження. У статті досліджено вплив податкової системи на розвиток малого та середнього підприємництва. Проведене порівняння податкового навантаження показало, що протягом багатьох років навантаження в Україні перевищувало загальносвітовий показник. Проаналізовано ключові показники для моніторингу ефективності оподаткування малого та середнього підприємництва. Визначено пріоритети і запропоновано підходи щодо спрощення оподаткування малих та середніх підприємств. Нормативно-правову базу дослідження склали законодавчі акти України про податки і збори, які регулюють підприємницьку діяльність, Податковий Кодекс України, підзаконні акти і програми розвитку і підтримки малого підприємництва.

Ключові слова: податки, малі та середні підприємства, підприємництво, адміністрування податків, оподаткування.

Рис. – 8, Табл. – 2, Літ. – 7

Андроник Е.Л.,

кандидат экономических наук,

доцент кафедры предпринимательства, корпоративной и пространственной экономики,

Донецкий национальный университет имени Василя Стуса

ORCID: 0000-0001-7486-9006

o.andronik@donnu.edu.ua

ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛАЖЕНИЯ НА РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье определено состояние и проблемы деятельности малых и средних предприятий в Украине. Проведен мониторинг показателей развития малого и среднего

предпринимательства. Приведен анализ действующей нормативной базы по классификации субъектов малого предпринимательства и режимов их налогообложения. Рассмотрены системы налогообложения субъектов малого и среднего предпринимательства. Установлено, что среди проблем развития малых и средних предприятий в Украине достаточно часто называют высокий уровень налоговой нагрузки. В статье исследовано влияние налоговой системы на развитие малого и среднего предпринимательства. Проведенное сравнение налоговой нагрузки показало, что в течение многих лет нагрузка в Украине превышала общемировой показатель. Проанализированы ключевые показатели для мониторинга эффективности налогообложения малого и среднего предпринимательства. Определены приоритеты и предложены подходы по упрощению налогообложения малых и средних предприятий. Нормативно-правовую базу исследования составили законодательные акты Украины о налогах и сборах, регулирующих предпринимательскую деятельность, Налоговый Кодекс Украины, подзаконные акты и программы развития и поддержки малого предпринимательства.

Ключевые слова: налоги, малые и средние предприятия, предпринимательство, администрирование налогов, налогообложение.

Рис. – 8, Табл. – 2, Лит. – 7.

O. Andronik

Associate Professor, Docent,
Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics,
Vasyl' Stus Donetsk National University
ORCID: 0000-0001-7486-9006
o.andronik@donnu.edu.ua

THE INFLUENCE OF TAXATION ON THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE

The article identifies the state and problems of small and medium enterprises in Ukraine. The indicators of small and medium business development were monitored. An analysis of the current regulatory framework for the classification of small businesses and their tax regimes. The taxation systems of small and medium enterprises are considered. It is established that among the problems of development of small and medium enterprises in Ukraine is often called a high level of tax burden. The article examines the impact of the tax system on the development of small and medium enterprises. A comparison of the tax burden showed that for many years the burden in Ukraine exceeded the global average. The key indicators for monitoring the efficiency of small and medium business taxation are analyzed. Priorities have been identified and approaches to simplifying the taxation of small and medium enterprises have been proposed. The legal framework of the study consisted of legislative acts of Ukraine on taxes and fees governing business activities, the Tax Code of Ukraine, bylaws and programs for the development and support of small business.

Keywords: taxes, small and medium enterprises, entrepreneurship, tax administration, taxation.

Fig. – 8, tabl. – 2, ref. – 7.

Постановка проблеми. У ринковій економіці мале і середнє підприємництво є сектором, який визначає темпи економічного зростання, структуру та якість валового

національного продукту. В усіх розвинених країнах частка малих і середніх підприємств складає близько 60 – 70% ВВП. Серед інструментів державного регулювання економічних процесів, у тому числі й у розвитку малого та середнього підприємництва, значної ролі набувають податкові методи і важелі, до яких, зокрема, відноситься податкове стимулювання. Розвиток сучасного вітчизняного малого і середнього підприємництва свідчить про недостатність використання таких важелів і викликає необхідність їхнього вдосконалення. Значна кількість наукових і практично орієнтованих праць у галузі податкового регулювання розвитку підприємництва показують, що дана проблематика викликає жвавий інтерес серед науковців та практиків, з боку держави і суспільства.

Реалізація реформ в сфері оподаткування в цілому та в сфері оподаткування малого та середнього підприємництва зокрема, пов'язані із євроінтеграційними прагненнями України та необхідністю забезпечення рівних конкурентних умов господарювання для різних суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем оподаткування, використання податкових інструментів приділено значну увагу українськими та закордонними науковцями (О.Ю. Дубовик, Ю.Б. Іванов, О.В. Кравченко, А.І. Крисоватий, Т.В. Меркулова, С.В. Онишко, А.М. Соколовська, А.П. Чередніченко, Т.Ф. Юткіна та ін.). Не зважаючи на велику кількість напрацювань з даної проблематики, вона і сьогодні залишається актуальною, потребуючи дослідження в умовах подолання наслідків затяжної економічної кризи.

Метою дослідження є узагальнення та розвиток теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій з податкового стимулювання розвитку малих та середніх підприємств.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до Господарського кодексу України в редакції від 22.03.2012 р., суб'єктами мікропідприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи
- підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи
- підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи

- суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами середнього підприємництва є інші суб'єкти господарювання.

У 2018 р. малі та середні підприємства становили 99,8% всіх підприємств у бізнес-секторі, при цьому 96% з них належали до категорії мікропідприємств. На малі та середні підприємства припадало 63% всіх робочих місць, створених бізнесом в Україні, і 49% доданої вартості у бізнес-секторі.

Більшість малих та середніх підприємств в Україні досі працюють у галузі гуртової та роздрібної торгівлі (51,4%), а, отже, зосереджені у секторах з низькою доданою вартістю. Проте впродовж декількох останніх років зростає кількість малих та середніх підприємств у галузі ІТ (9% у 2018 р. у порівнянні з 5% у 2015 р.).

Починаючи з 2016 року сектор малого та середнього підприємництва почав відновлюватись, продовжила зростати його частка в економіці. Зокрема, це стосується таких показників діяльності, як зайнятість, продажі, додана вартість, прибутки та інвестиції. У 2016 році випереджувальну динаміку демонстрував сегмент малого бізнесу, у 2017–2018 роках за деякими показниками (зокрема, зростання продажів та валової доданої вартості) на перше місце вийшов мікробізнес.

Частка малих та середніх суб'єктів господарювання в економіці України є суттєвою. Малі та середні підприємства становлять 99,98% всіх суб'єктів господарювання за кількістю, 82% — за зайнятістю та 65% — за обсягами реалізації товарів, робіт та послуг (далі по тексті — «продажі»). У 2018 році 355 тис. МСП — юридичних осіб та 1,48 млн фізичних осіб-підприємців здійснили продаж товарів та послуг на 6,45 трлн грн, створили доданої вартості на 1,6 трлн грн та залучили майже 7 млн співробітників.

Рисунок 1 – Головні проблеми малого та середнього підприємництва *

*Джерело: Звіт з оцінки реалізації державної політики розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, USAID KEY 2019

В той же час, відповідно до результатів Індексу настроїв малого бізнесу, найбільшими перешкодами для бізнесу були зазначені податкове навантаження (49,6%) та високий рівень корупції (46%) [1].

Починаючи з 2014 року в Україні спостерігалось зменшення кількості суб'єктів господарювання усіх розмірів. Військова агресія Росії на сході України та анексія Криму призвели до зменшення облікової кількості суб'єктів господарювання в 2014-2015 роках.

Запровадження з 1 січня 2017 року обов'язкової сплати Єдиного соціального внеску (ЄСВ) незалежно від отриманого доходу, призвело до припинення діяльності суттєвої кількості ФОП наприкінці 2016 року — на початку 2017 року, передусім тих, які не вели активної діяльності. Таке скорочення не спричинило суттєвої зміни загальних показників діяльності ФОП та їх соціального значення.

У 2016 році почала зростати кількість малих суб'єктів, у 2017 — середніх, у 2018 — мікро і ФОПів. Зростання пов'язане із загальним відновленням економіки.

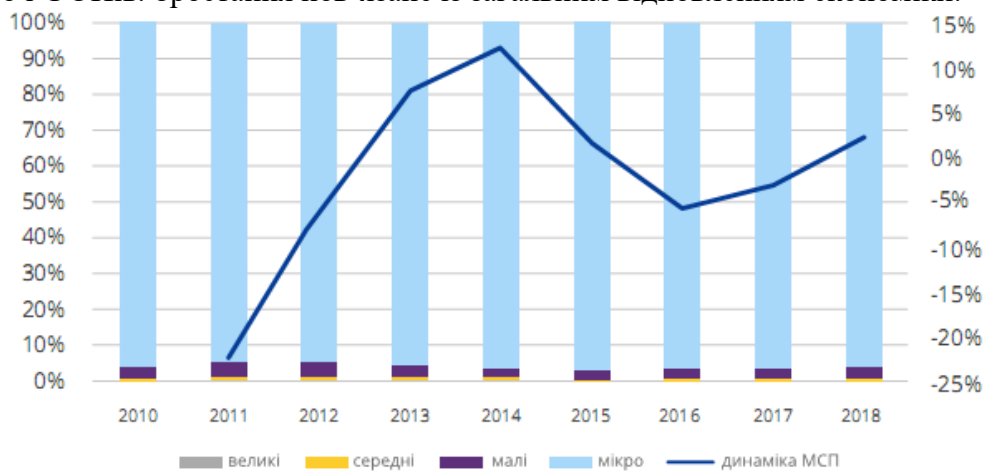

Рисунок 2 – Структура кількості об'єктів підприємництва*

*Джерело: Держстат, розрахунки BRDO/SMEDO

Після зростання у 2013-2015 роках, у 2016-2017 роках відбулось певне скорочення кількості ФОП. Але це падіння має регуляторну природу. З 2017 року, суб'єкти спрощеної системи оподаткування мають сплачувати Єдиний соціальний внесок, навіть маючи нульовий дохід, що призвело до масової ліквідації неактивних суб'єктів.

Щоправда, у 2018 зростання відновилось. Крім того, кількість не є самоціллю, водночас зайнятість та особливо продажі зростали навіть у роки, коли скорочувалась кількість суб'єктів господарювання.

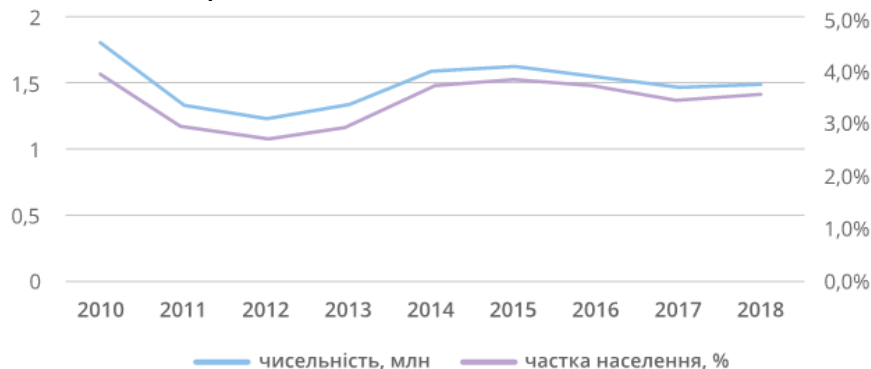

Рисунок 3 – Кількість ФОП *

*Джерело: Держстат, розрахунки BRDO/SMEDO

ФОПи не можуть бути великим бізнесом, але всі інші розміри доступні. Причому, не всі ФОПи є мікробізнесом — в Україні нараховується декілька тисяч малих та навіть декілька сотень середніх таких суб'єктів [2].

Крім того, ФОПи не є виключно самозайнятими особами — вони можуть наймати співробітників. Середній за розміром ФОП у середньому наймає 95 осіб, малий — 17, і навіть мікро в середньому не працює самостійно, а має ще одного співробітника.

Фізичні особи-підприємці представлені у всіх галузях економіки, за винятком добування нафти та газу, металевих руд та солі, а також деяких видів переробної промисловості (на кшталт виробництва ядерних матеріалів або військової техніки).

Звичайно, частка в продажах у різних галузях суттєво відрізняється, як на користь ФОПів, так і юридичних осіб. У першому випадку це свідчить про те, що йдеться про різного роду послуги, у другому — про ефект масштабу через необхідність здійснення значних капітальних інвестицій.

На підприємства малого та середнього підприємництва припадає більше половини валової доданої вартості. За весь період спостережень (починаючи з 2012 року) їхня частка зростала з 53% до 60%. Причому зростала частка всіх без винятку сегментів, з домінуванням середнього бізнесу.

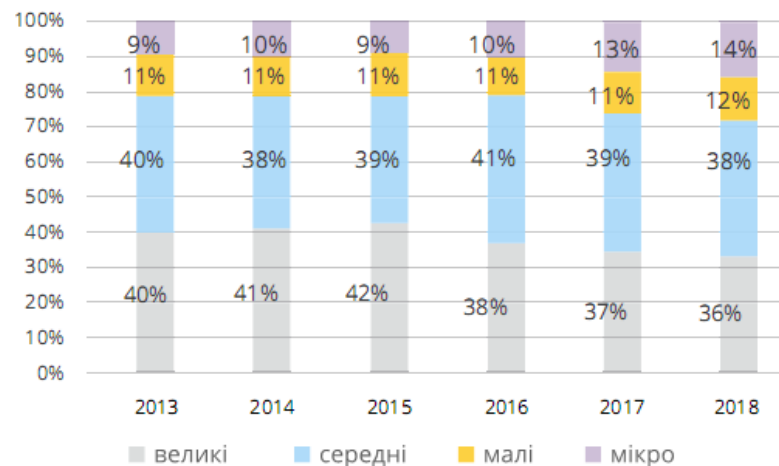

Рисунок 4 – Структура доданої вартості *

*Джерело: Держстат, розрахунки BRDO/SMEDO

Серед проблем розвитку малого і середнього підприємництва в Україні досить часто називають високий рівень податкового навантаження. На сьогоднішній день, згідно з рейтингом «Paying Taxes 2018» податкове навантаження в Україні становить 37,8%, що на 2,7% менше за середній показник у ЄС. Середньосвітовий показник податкового навантаження станом на 2018 р. становить 40,4% [3].

Проведене порівняння показало, що протягом 2004-2015 років податкове навантаження в Україні перевищувало загальносвітовий показник і показники Польщі, Німеччини, США. Одночасно з досить високим рівнем податкового навантаження, податковій системі України притаманна недосконалість законодавчої бази та високі витрати пов'язані із адмініструванням податків на мікрорівні.

Україна запровадила звільнення від сплати податків та спрощену систему оподаткування для фізичних осіб-підприємців та малих підприємств. В результаті кількість малих підприємств та фізичних осіб-підприємств, які обрали спрощену систему, суттєво зросла, сягнувши понад 1,3 млн. платників податків станом на 01 липня

2019 р. У 2015 р. Україна також внесла зміни до системи сплати соціальних внесків, перейшовши до системи, яка повністю базується на внесках роботодавця. Адміністрування податків загалом залишається доволі складним. Відповідно до рейтингу Doing Business за 2019 р., кількість обов'язкових податкових платежів на рік є низькою (5), однак кількість годин, необхідних для виконання процедур адміністрування податків, залишається значною (328). Пост-реєстраційний індекс, який вимірює ефективність процедур відшкодування ПДВ та процедур податкових аудитів, є відносно високим і становить 86 із 100. Реагуючи на вимоги організацій приватного сектору, у системі адміністрування податків нещодавно було вдосконалено процедури відшкодування ПДВ, які зараз займають в середньому 16 днів (World Bank, 2019).

Фіскальні органи не публікують статистику надходжень від податків в розрізі розмірів суб'єктів. Але існує спеціальний податковий режим, яким можуть користуватися лише мікропідприємці. Це спрощена система оподаткування, обліку та звітності, запроваджена в 1998 році спочатку Указом Президента України, а потім перенесена до Податкового кодексу України. Вона дає можливість знизити як пряме податкове навантаження порівняно зі стандартною системою оподаткування, так і витрати на адміністрування податків.

Система передбачає сплату єдиного податку (ЄП) та розрізняє чотири групи його платників, які мають обмеження за максимальним доходом, можливістю використання найманої праці та видами діяльності. Крім того, є перелік видів діяльності, якими платники єдиного податку будь-якої групи не можуть займатися.

Таблиця 1

Обмеження ведення та оподаткування діяльності ФОП*

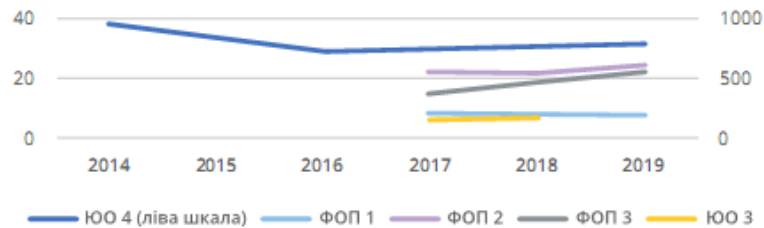
Група	Види діяльності	Найменші робітники	Максимальний річний дохід, грн	Ставка єдиного податку
1	Торгівля на ринках, послуги населенню	Ні	300 тис.	До 10% від прожиткового мінімуму
2	Послуги платникам ЄП та населенню, виробництво/продаж товарів (крім нерухомості та ювелірних виробів), ресторани	До 10	1,5 млн.	До 20% від мінімальної зарплати
3	Більшість видів	Не обмежено	5 млн	3% (з ПДВ) або 5% (без ПДВ) від доходу
4	Сільське господарство	Не обмежено (юрособи), ні (фермери)	Не обмежено	19-633% від нормативної оцінки угідь (в залежності від типу земель)

*Джерело: Податковий кодекс України

Спрощена система дуже популярна серед підприємців. За даними ДФС, в 2018 році спрощену систему (1–3 групи) використовувало 173 тис. юридичних осіб (приблизно 50% від загальної кількості) та 1,2 млн ФОП (80%). Більшість суб'єктів (близько 1 млн) використовують другу та третю групи, які є найбільш універсальними з точки зору

дозволених видів діяльності та максимальних оборотів. Платники третьої групи мають право обрати, чи сплачують вони ПДВ (в такому разі ставка ЄП зменшується). Але за такою схемою, за даними ДФС, працює лише 20 тис. ФОП.

Цей інструмент є дієвим, але з певними застереженнями. Хоча ефективне оподаткування платників єдиного податку дещо менше за оподаткування за стандартною системою, представники малих та середніх підприємств не до кінця задоволені. Ставки податків та обтяжливість їхнього адміністрування посідають відповідно третє та четверте місце в переліку чинників, які заважають розвиватись малим та середнім підприємствам.

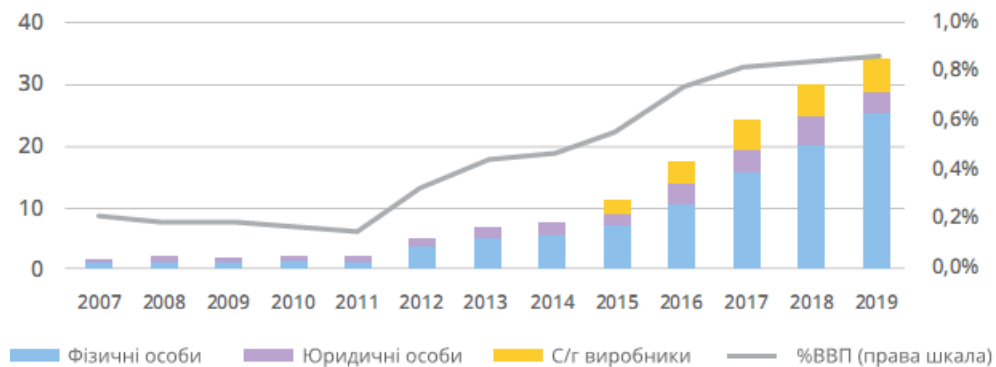
Рисунки 5 – Платники єдиного податку, тис. *

Рисунки 6 – Ефективна ставка оподаткування *

*Джерело: ДФС, розрахунки BRDO/SMEDO. Під ставкою мається на увазі відношення суми податків та ЄСВ до валового доходу

Крім того, відомо, що єдиний податок використовується для оптимізації оподаткування компаніями, які оформлюють по суті найманих співробітників як ФОП. Це видно і з динаміки надходжень за єдиним податком. За останні сім років у реальному вираженні (як частка ВВП або як частка надходжень від фізичних осіб) вони зросли вп'ятеро, що насамперед досягнуто за рахунок ФОП. База оподаткування ЄП в півтори рази більша за базу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Рисунки 7 – Єдиний податок, млрд.грн. *

*Джерело: Держказначейство/Держстат, розрахунки BRDO/SMEDO

Після запуску реєстру відшкодування ПДВ у 2017 р. одним із завдань Уряду було збільшити поінформованість малих та середніх підприємств про його існування та переваги [4].

Міністерство фінансів провело належні інформаційно-роз'яснювальні заходи та повідомило про високий рівень поінформованості бізнесу про реєстр з урахуванням великої кількості відвідувань реєстру. ДФС повідомляє про відшкодування 32,8 млрд. гривень протягом січня – лютого 2019 р., що на 39,1% більше, ніж за аналогічний період 2018 р. [5].

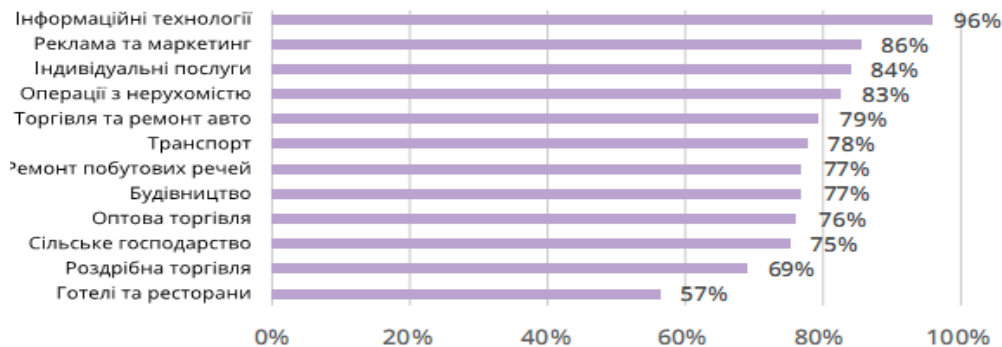

Рисунок 8 – Частка платників ЄП серед ФОП у 2018 році *

*Джерело: ДФС, розрахунки BRDO/SMEDO

Таблиця 2 містить пропонувані ключові показники ефективності (КПЕ) з показниками за базовий рік (2016 р.) та за останній рік, за який наявні дані.

Таблиця 2

Пропоновані ключові показники ефективності (КПЕ) для моніторингу ефективності оподаткування малого та середнього підприємництва

КПЕ	Опис/обґрунтування	Базове значення (рік)	Останнє значення (рік)	Джерело даних
Сплата податків (результат Doing Business СБ)	Загальний показник адміністративної спрощеності податкової дисципліни	74,66 (2016 р.)	78,05 (2020 р.)	База даних СБ Doing Business
Кількість тижнів для отримання відшкодування ПДВ (результат Doing Business СБ)	Окремий показник, пов'язаний з пріоритетом Стратегії в частині вдосконалення системи ПДВ	14,3 (2016 р.)	14,3 (2020 р.)	База даних СБ Doing Business
Частка неофіційного працевлаштування у загальній зайнятості (включає осіб, зайнятих на підприємствах неофіційного сектору, членів сім'ї, які працюють на родинному підприємстві, та осіб, які працювали відповідно до усних домовленостей або не мають соціальних гарантій)	Ефективніше адміністрування податків допоможе досягти зменшення частки неофіційного працевлаштування	24,3 % (2016 р.)	21,6 % (2018 р.)	Господарська діяльність населення в Україні, Укрстат (щорічне видання)

Також можна зазначити що Уряд відреагував на економічну кризу, спричинену пандемією, широким набором заходів. 13 квітня парламент ухвалив рішення про створення Фонду боротьби з Covid-19 в обсязі 64,7 млрд. грн. (2,4 млрд. дол. США). Пакет підтримки включає наступні програмні заходи реагування, орієнтовані на надання цільової підтримки МСП (інформація станом на 29 травня 2020 р.) податкові заходи: тимчасове призупинення нарахування податку на комерційну нерухомість та землю, проведення податкових перевірок, сплати відсотків для платників податків та платників соціального внеску; тимчасове скасування штрафів за порушення податкового регулювання, а також відтермінування термінів подання податкових декларацій про доходи фізичних осіб.

Висновки. Для вирішення основних проблем розвитку малого та середнього бізнесу в Україні можна запропонувати зменшення податкового тягарю застосовуючи прогресивну шкалу оподаткування доходу, паралельно роблячи більш жорстким покарання за несплату податків. Реальні кроки у боротьбі з корупцією і бюрократизацією економіки дозволять покращити бізнес клімат держави, і підвищити довіру вітчизняних та зарубіжних інвесторів. Використовуючи приклад європейських та інших розвинутих країн світу можуть бути розроблені державні фінансові програми спрямовані на підвищення рівня доступності кредитних ресурсів для підприємств малого та середнього бізнесу. Українське мале та середнє підприємництво є досить перспективним в плані економічного розвитку. Це зумовлено євроінтеграційним курсом розвитку економіки, диверсифікацією ринків збуту та великим потенціалом внутрішнього ринку країни.

В майбутньому Уряд міг би зробити наступні кроки для спрощення оподаткування малих та середніх підприємств:

Забезпечення послідовного відшкодування ПДВ впродовж бюджетного року. Для уникнення проблем із відшкодуванням ПДВ через дефіцит бюджету (наприкінці 2018 р. відшкодування МСП було тимчасово призупинене Міністерством фінансів через дефіцит бюджету, однак було відновлене у 2019 р.) важливо виражено планувати бюджет та забезпечити ефективне управління несвоєчасними платежами, зокрема забезпечити моніторинг та звітність про затримки у відшкодуванні ПДВ.

Вирішення проблеми несвоєчасних платежів у межах державних закупівель шляхом застосування санкцій за порушення термінів розрахунків за угодами. В той час як встановлення термінів договірних розрахунків є правом договірних сторін (відповідно до Цивільного кодексу України), порушення зобов'язань стосовно цих термінів повинні бути предметом ефективних, стримувальних та пропорційних санкцій.

Забезпечення більшої гнучкості ринку праці шляхом прийняття закону, який передбачав би дистанційну роботу та працевлаштування з метою стимулювання подальшого аутсорсингу. Це могло б допомогти зменшити рівень неофіційного працевлаштування та зловживань спрощеною системою оподаткування деякими підприємствами (окремі роботодавці змушують працівників реєструватися в якості фізичних осіб-підприємців, що дозволяє роботодавцю уникати сплати соціальних внесків та відповідних податків).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс настроїв малого бізнесу. Дослідження Європейської Бізнес Асоціації у межах проєкту Unlimit Ukraine. URL: <https://eba.com.ua/nastroyi-malogo-biznesu-pokrashhuyutsya/>
2. Ст. 55 Господарського кодексу України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

3. The World Bank. DOINGBUSINESS: PayingTaxes. 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2019/explorertool.html?WT.mc_id=CT13-PL1300-DM2-TR2-LS1-ND30-TTA4-CN_payingtaxes2019-data-explorer-button
4. Реєстр відшкодування ПДВ. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/vatrefund>
5. SFS (2019), For 2 months of 2019, payers were reimbursed UAH 32.8 billion of VAT, State Fiscal Service of Ukraine, URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/370598.html>
6. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98>
7. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

REFERENCES

1. Small business sentiment index. European Business Association research within the project Unlimit Ukraine. URL: <https://eba.com.ua/nastroyi-malogo-biznesu-pokrashhuyutsya/>
2. St. 55 of the Commercial Code of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. The World Bank. DOINGBUSINESS: PayingTaxes. 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2019/explorertool.html?WT.mc_id=CT13-PL1300-DM2-TR2-LS1-ND30-TTA4-CN_payingtaxes2019-data-explorer-button
4. VAT refund register. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/vatrefund>
5. SFS (2019), For 2 months of 2019, payers were reimbursed UAH 32.8 billion of VAT, State Fiscal Service of Ukraine, URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/370598.html>
6. On the simplified system of taxation, accounting and reporting of small businesses. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98>
7. Tax Code of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>